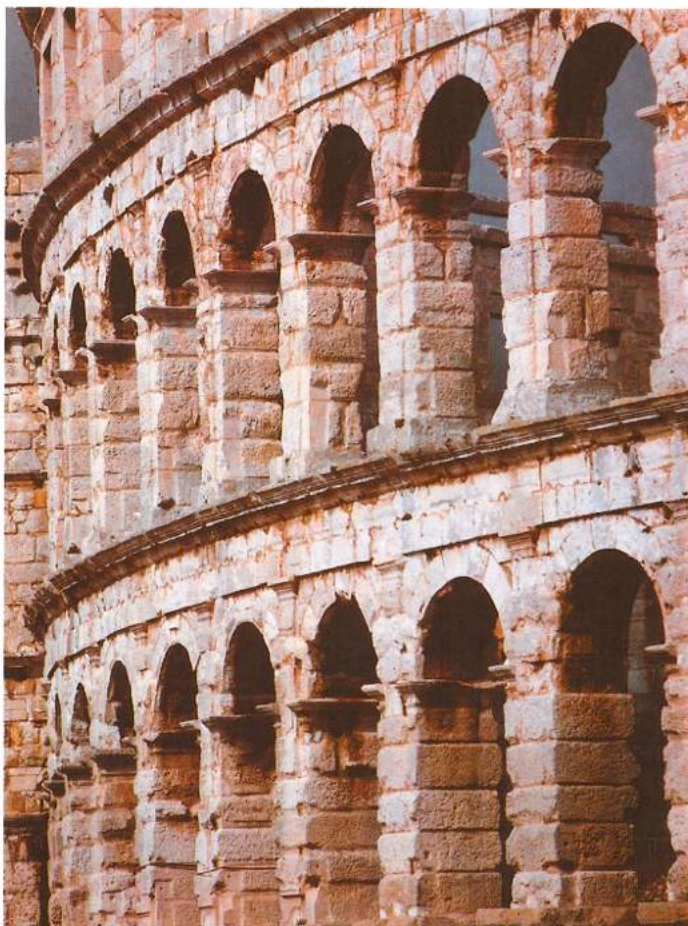

nalazi u žarnim grobovima velike nekropole uz unutrašnju stranu gradinskih zidina na I podnožju Kaštela.

Rim. vladavina (← 177. do 493) na početku ne donosi Puli nikakvih bitnih promjena. Proces snažne kolonizacije i romanizacije, te pretvaranje Pule u važno trgovačko središte i vojno pristanište započinje tek u drugoj pol. ← I. st. Oko ← 43. stekla je položaj kolonije, a njezino agrarno područje prostiralo se od Linskoga kanala do rijeke Raše. Najstarije rim. naselje imalo je u prvome redu značaj vojnoga uporišta na vrhu Kaštela, od kojega su još vidljivi ostaci zidina na I i J strani gornjega platoa. Na slobodnome prostoru, na uskome obalnom pojasu ispod Z i JZ podnožja Kaštela počeo se oblikovati obrtničko-trgovački i ribarski dio naselja.

U građanskim ratovima porušeni grad obnovio je car August; prapov. jezgra, oblika paukove mreže, upotpunjena je i proširena izgradnjom donjega dijela rim. grada, podijeljena na uglavnom pravilne četverokutne inzule. Tu je izgrađen forum, koji je u prvoj fazi imao središnji kapitolijски hram. Nakon proglašenja Augusta za »oca Domovine« (← 2) sagrađeni je hram posvećen, prema natpisu na frizu, caru Augustu i božici Romi. Hram ima četverokutnu osnovu, cela je zatvorena, a otvoreni pronaos čine četiri stupa s korintskim kapitelima na čelnoj i s dva na bočnim stranama. Za vladavine cara Vespazijana (69–79) porušena je rim. gradska bazilika i izgrađen je usporedno s Augustovim njemu sasvim sličan tzv. *Dijanin hram*, od kojega je očuvano začelje. — Od foruma su prema Kaštelu vodile peristilne stube, a na padini su bile terasasto izgrađene luksuzne gradske vile ukrašene podnim mozaicima i zidnim freskama. Donji dio grada bio je sustavno izgrađivan javnim i privatnim zgradama; očuvan je višebojni podni mozaik iz jedne gradske kuće iz III. st., na kojemu je prikazan mit. prizor kažnjavanja Dirke. — Od fortifikacijske rim. arhitekture vidljivi su dijelovi vanjskoga pojasa zidina na I podnožju gradskoga brežuljka. U njihovu su sastavu bila *Herkulova* i *Dvojna vrata*, te *Slavoluk Sergijevaca*. Na središnjemu čelnom bloku Herkulovih vrata isklesani su u plitku reljefu bradata glava s kovčastom kosom i toljaga; vrata se prema natpisu datiraju oko sred. ← I. st. Dvojna vrata s dva presvođena prolaza, stilskim osobinama pripadaju vremenu Antonina (sred. II. st.). Slavoluk Sergijevaca (poslije ← 31), podignut s unutrašnje strane gradskih vrata, ističe se bogatom arhit. i reljefnom dekoracijom. Pilastre raščlanjuju vitki stupovi s korintskim kapitelima, unutrašnje vertikalne stijene otvora urešene su vinovom lozom s groždem, svod otvora je kasetiran (rozete, orao u borbi sa zmijom, dupini, sfinge i grifoni), uglove na gradskoj fasadi rese krilate Viktorije s vijencima; na frizu je natpis i reljef s puttima, dvoprezima, rim. i barbarskom vojničkom opremom. Pulski slavoluk, s dekorativnim i alegorijskim prikazima, te uklesanim podacima o Luciju Sergiju Lepidu, edilu i vojničkome tribunu, imao je trijumfalni i počasni značaj. — U rim. doba P. je imala dva kazališta. Veće, smješteno izvan gradskih zidina na J padinama brežuljka Zaro, građeno je u prvoj pol. I. st. Njegov opis, oblik i detalji arhit. kompozicije dani su na starim bakrorezima Pule (najpoznatiji S. Serlija iz 1536); pročelje je bilo široko 100 m, polumjer orkestre iznosio je 25 m, a gledalište na dva kata bilo je raščlanjeno lukovima i stupovima ukrašenim korintskim kapitelima. Drugo, manje, tzv. gradsko kazalište (ostaci na I padini brežuljka) jednim je dijelom usječeno u živu stijenu, a gornji mu je kat bio položen na zidane supstrukcije ispod kojih su se nalazili hodnici. Građevina je bila ukrašena mnogobrojnim reljefnim prikazima; datira se u vrijeme vladavine cara Hadrijana (117–138).

— Rim. je *amfiteatar* smješten izvan zidina na Z padinama brežuljka Kaštanj. Po veličini je šesti među očuvanim amfiteatrima u svijetu ($132,45 \times 105$ m, visina očuvanoga plašta iznosi 32,45 m, a mogao je primiti 23 000 gledatelja). Prvi, manji amfiteatar izgradio je car August, proširio ga je car Klaudije sred. I. st., a zadnja i konačna faza uređenja datira se u razdoblje vladavine Flavijevaca (69–81). Amfiteatar ima oblik policentrične kružnice sa središnjim dijelom (arenom) veličine $67,90 \times 41,60$ m. Dva glavna ulaza nalaze se u smjeru duže osi, a ulazilo se još na desetak sporednih vrata. Ispod borilišta, u smjeru duže osi, nalazila se velika podzemna galerija usječena u živu stijenu, u koju se ulazilo kroz dugi hodnik izravno s morske strane. U njoj su bile smještene sprave za podizanje gladijatora i zvijeri te drugih potrebnih predmeta u arenu. Unutrašnjost amfiteatra nije očuvana i danas je vidljiv samo raščlanjeni kameni plašt; dva kata ritmički ujednačenih arkada sa 72 luka i, u najgornjem katu, 64 četvrtasta prozora. Na unutrašnjoj strani plašta građevine, na posebnoj izbočini, bili su u rupe utaknuti drveni jarboli koji su nosili platneni krov (velarij). Specifičnost spomenika čine četiri kamena tornja inkorporirana u plašt građevine; u SZ

DIO AMFITEATRA U PULI

je tornju bilo spremište za snabdijevanje vodoskoka vodom. Nedaleko od amfiteatra, na SI strani, nalazile su se gladijatorske ćelije koje su bile spojene podzemnim hodnikom s arenom.

Pula je postala biskupsko središte u V. st., no sami počeci kršćanstva su stariji, o čemu svjedoči nalaz male dvoranske crkve iz poč. IV. st.,

SLAVOLUK SERGIJEVACA

